

Om Richard Andersson Falk och självbiografin *Public Intellectual: The Life of a Citizen Pilgrim*

Stefan Andersson

Titeln på Richard Anderson Falks *självbiografi*, som enligt Google tenderar att röra hela personens liv medan *memoarer* har tonvikt på yttre, ofta historiska, händelser som personen varit med om, innehåller två begrepp som det inledningsvis finns anledning att säga några ord om; *public intellectual* och *citizen pilgrim*.

Public intellectual är ett uttryck som saknar en enkel översättning till svenska. Vi får skriva om det till intellektuell i offentligheten – en person som deltar i den offentliga debatten om dagsaktuella politiska, moraliska och kulturella frågor i olika media utan att representera någon annan än sig själv, dvs. vederbörandes åsikter är inte bundna av något politiskt partis eller offentlig myndighets ståndpunkter.

Forskningen är ganska överens om att begreppet slog igenom i samband med Émile Zolas inlägg i Dreyfus-affären *J'Accuse* som publicerades den 13:e januari 1898 i George Clemenceus tidning *L'Aurore*. Artikelns titel är ett öppet brev till Frankrikes president där Zola lägger fram fakta som visar att den judiske kaptenen Alfred Dreyfus blivit utsatt för en förtalskampanj grundad på antisemitism. Dagen efter lät Clemenceu publicera en petition med titeln *Manifeste des Intellectuels*. Fastän termen använts tidigare, var den från och med nu ett ord som fogades till det allmänna språkbruket (Conner 2014).

En intellektuell som deltar i den offentliga debatten måste inte vara vänsterorienterad även om så ofta varit fallet. Enligt Kim Salomon har numera själva rollen som intellektuell tappat mark (se Salomon 2020).

Vänder vi blicken mot den internationella scenen framstår Noam Chomsky och Daniel Ellsberg och före dem Bertrand Russell och Jean Paul Sartre som paradexempel på *public intellectuals*. Richard Falk tillhör även han denna

Stefan Andersson är Master of Theology vid Harvard Divinity School 1977 och filosofie doktor i religionsfilosofi vid teologiska fakulteten i Lund 1994.

E-post: butterflyanderson@hotmail.com

grupp. Han har inte enbart skrivit om politiska konflikter utan också tagit ställning i dagsaktuella tvister, då framför allt den israeliska statens behandling av palestinierna. Hans kritik av israelerna har paradoxalt nog setts som ett resultat av hans antisemitism, trots att han själv är av judisk börd både på faderns och moderns sida. Jag återkommer till detta.

Citizen pilgrim saknar även det någon enkel översättning till svenska. *Medborgarepilgrim* ger inga speciella associationer. Uttrycket ingår heller inte i vardagsspråket på det sätt som intellektuell gör både som substantiv och adjektiv. Som teolog och religionsfilosof leder tankarna närmast till John Bunyans klassiska *The Pilgrim's Progress* som publicerades 1678. I den svenska översättningen *Kristens Resa* försvinner huvudordet pilgrim som oftast refererar till en person som till fots tar sig till en helig plats av religiösa skäl. Richard Falk är dock ingen religiös jude, men tar man bort de religiösa associationerna och ersätter dem med intellektuella, etiska och politiska kan man förstå vad han menar. I en blog från den 15 januari 2011 skriver Falk:

In my case I have at various times been inspired and enlightened by the practices and wisdom of Christian, Buddhist, Islamic, Hindu, Taoist, and indigenous peoples. And in a more mundane sense, I think that the future of humanity will be greatly enhanced if these various religious and wisdom traditions are ecumenically and inclusively embraced by more and more people throughout the world, providing a thickening societal and civilizational fiber for human solidarity. In this sense, I want to say, yes I am Jewish, and proud of it, but I am equally indigenous, Sufi, Hindu, Buddhist, Muslim, and Christian to the extent that I allow myself to participate in their rituals, partake of their sacred texts, and seek and avail myself of the opportunity to sit at the feet of their masters (<https://richardfalk.org/2011/01/15/on-jewish-identity/>).

Till skillnad från många världsfrånvända akademiker har Falk försökt att leva upp till rollen som citizen pilgrim genom att förena sitt akademiska arbete med politisk aktivism. Det grundläggande målet för en citizen pilgrim är att föreslå hur man kan få önskvärda, men osannolika, sociala rörelser att lyckas. Rörelserna mot slaveri, kolonialism, rasdiskriminering och patriarkat är några exempel. Hans främsta angelägenhet är att främja en abolitionistisk rörelse mot krig och aggression som sociala institutioner, vilket innebär ett gradvist byggande av en ny världsordning som säkerställer grundläggande mänskliga behov för alla människor, som skyddar miljön och de grundläggande mänskliga rättigheterna för alla individer och grupper utan att inkräkta på de osäkra resurserna för kulturell mångfald och som arbetar för icke-våldsbenägna lösningar av mänskliga konflikter inom ramarna för internationell rätt (denna sammanfattning är hämtad från Falks essä "Manifesting world order", i Kruzell & Rosenau (1989), s. 163).

Richard Anderson Falk föddes på Manhattan i New York den 13 november 1930 ett år efter den stora börskraschen, som var början på en världsomfattande ekonomisk depression som varade till andra världskrigets slut. Detta verkar inte ha påverkat familjens ekonomi. Hans far var jurist och han gifte sig med en kvinna från en välbärgad judisk familj. Man kunde tro att hans andra namn signalerade skandinaviska rötter, men hans far hade gett honom det för att han var en stor beundrare av en amerikansk amiral som hette Edwin Alexander Anderson. Richards far Edwin Albert Falk skrev på sin fritid flera böcker om den amerikanska flottan. I ett email till mig skriver Falk:

My middle name is 'Anderson' who was the Admiral in charge of the Atlantic Fleet of the US in WW I. My father was on his small staff of assistants, and played a leading role in having a new destroyer named after him (or maybe it was you in futuro!) at which I was a special guest at age 12 or so. I was called 'Anderson' or 'Andy' until I was in my 20s, and then gave preference to Richard, which the women in my life preferred (2021-06-12).

Falk beskriver familjens judiska bakgrund som "assimilationist Jewish with a virtual denial of even the ethnic side of Jewishness" (s. 161). I sin självbiografi skriver han under rubriken "Being Jewish":

I learned early in life that being Jewish was a primary signifier in American society, but beyond this I was never given the opportunity as a child to become acquainted with Jewish traditions or religious practices. /.../ What it meant for me to be Jewish never became important during my childhood, but this never bothered me. My father was anti-religious, as well as anti-ethnic, subscribing to a rather militant version of the secular religion of nationalism fused with a rather incoherent humanistic code of personal ethics and an ethnically flattered identity. My mother was completely indifferent to religion, pragmatic and materialistic in her private dealings, and cut off even more than I was from her ethnic roots. /.../ Growing up, I was neither ashamed nor proud of being Jewish, and not very concerned about its relevance to my life in those early years" (s. 26-28).

Av större psykologisk betydelse var att hans mor hade gift sig med fadern på villkor att de inte skaffade några barn. Äktenskapet varade inte i många år och Falk skriver under rubriken "Early Life with a Disappointed Father": "My dad was exceptionally tender, loving, loyal. He was unconditionally supportive throughout my growing years, offsetting the negative effect of an absent and unaffectionate mother" (s. 13).

Trots att den judiska bakgrunden inte påverkade honom i någon högre grad, skapade den en känsla av utanförskap som i kombination med moderns brist på kärlek la grunden för en djup känsla av existentiell otrygghet och bristande självförtroende som han burit med sig hela livet. Han skriver:

My performances as a speaker were also marred by an awkward public shyness that has been my lifelong companion. Despite thousands of public talks, I have never lost the existential fear of seeming foolish in the eyes of those I respect or care about (s. 21).

Falk utvecklade tidigt, vad han kallar en "rather extreme attachment to sports" (s. 17). Det är något som följt honom genom hela livet. Han ägnar några sidor åt "Sports and Games". Han provade på flera sporter och började med ping-pong som han kunde spela i hemmet eftersom fadern skaffat honom ett bordtennisbord. Han fortsatte sedan med baseboll, tennis, squash, basketboll och amerikansk fotboll. Han hade en sådan naturlig talang att han platsade i skollagen för basketboll, baseboll och tennis. Han fortsatte sedan att spela tennis med studenter, kollegor och vänner så att tennisspelandet blev en naturlig del av hans liv som akademiker.

Han spelade schack och under sitt första collegeår ägnade han så mycket tid åt poker att det gick ut över hans studier. "Chess remains an activity that brings pleasure, but I never had steady chess friends. I have always enjoyed learning more about the game by playing better players. I minded losing only when I made blunders below my skill level, allowing weaker opponents to prevail, which probably is also a clue to a character trait that manifests itself in many competitive settings" (s. 22).

Jag nämner detta för att lyfta fram hans utpräglade drag av tävlingsmänniska och hur det hänger samman med hans roll som akademiker och författare. Han skriver:

I have sometimes wondered whether my middling achievements as an athlete and game player are not also features of my professional career as teacher and writer. In my most self-critical moments, I attribute my professional success to persistence rather than talent. I take James Baldwin at his words when he wrote, 'Beyond talent, lie all the usual words: discipline, love, luck, but most of all, endurance.' At other times, I feel that I have a somewhat special ability to analyze and think through difficult political and legal issues, as well as to define my intellectual identity in ways that sympathetic others find authentic, somewhat innovative, and far enough from the mainstream to be both progressive and challenging. This combination has brought me gains and a few losses at every stage of my life (s. 23-24).

Falk började sin akademiska bana vid *University of Pennsylvania* som är ett av de åtta prestigefulla *Ivy League* universiteterna. Det var samma år – 1948 – som staten Israel grundades, något han var medveten om utan att det påverkade honom. De två första terminerna var han inskriven vid *the College of Arts and Sciences* och det höll på att sluta illa eftersom han försummade studierna till förmån för sportlig verksamhet på dagarna och pokerspel på kvällar och nätter. Han insåg att han var tvungen att skärpa sig och flyttade över till *the Wharton School*, som numera är känd för att USA:s 45:e president – a very stable genius (?) – tog en examen i ekonomi där. Falk förklarar flytten:

...somehow thinking that if I started over from zero I might do better, erase the past, and move on. I felt humiliated, at first, to be enrolled in a business school, even one with the high reputation that Wharton enjoyed. It seemed a second defeat. Seeing myself through my father's eyes I had failed. He viewed university education through a classical optic, and was dismissive of all forms of vocational training, which included a business school degree, as essentially a waste of time, a position I came myself to share later" (s. 45).

När den sista terminen närmade sig sitt slut, började Falk fundera på vad han skulle göra härnäst. Han tog sin examen och placerade sig som den tredje bästa studenten i sin avgångsklass. Han hade ingen klar plan för sin framtid, så i brist på en sådan sökte han till juristutbildningen vid Harvard och Yale och kom in på båda. Han lockades av att tillbringa de tre närmsta åren i den akademiska och kulturella metropolen Cambridge istället för det provinsiala New Haven, men Yale Law School "...had a reputation for making the lawyers' role one of benevolent relevance to society, which meant giving rise to career alternatives other than settling for a Wall Street type practice in some large American city. I decided on Yale for that reason, although it meant giving up my wish to live in Cambridge" (s. 53).

Genom att välja Yale introducerades han av Myres McDougal och Harold Lasswell som var några av sin samtids mest inflytelserika samhällsvetare till juridiken i *New Haven-skolan*, annars känd som *New Haven-metoden*, som är en samtida teoretisk och metodologisk metod för att analysera internationell offentlig rätt genom ett politiskt orienterat perspektiv. Detta tillvägagångssätt grundades av Yale Law School-fakulteten på 1950-talet och föreslår internationell rätt som rättspraxis för sociala val, som används för att analysera olika beslutsprocesser. Målet med New Haven-metoden är att förstå internationell lagstiftning som en social process som syftar till att skapa minsta möjliga offentliga ordning i världen baserat på det internationella samfundets gemensamma värderingar. New Haven-metoden inspirerades historiskt av traditionen med juridisk realism och sociologisk rättspraxis. Dess huvudfunktioner innefattar fokus på värden, en

uppskattning av kulturell mångfald och bred tillämpbarhet på olika områden och frågor. Medan New Haven-metoden lider av flera svagheter, lyckas den behålla varaktig attraktivitet på grund av dess flexibilitet och effektivitet när det gäller att ta itu med politiska frågor. (Se The New Haven School of International Law, <https://www.oxfordbibliographies.com/>, och Falk, s. 55-67.)

Falk har bara lovord för McDougal:

I owe my academic career to Mac more than to anyone else. His influence and devotion continued over many years despite my rather strident public disagreements with his position on controversial U.S. foreign policy issues. I felt that Mac was adept at finding ways to endorse whatever reprehensible things the U.S. was doing throughout the world while condemning everything the Soviet Union and its friends did, even if benevolent. He was an unabashed partisan of the Cold War, and because he valued personal rapport more than ideological conformity he would make a special effort to reassure me that whatever we disagreed about had no effect on his opinion of my professional worth. For my part, I didn't want to disappoint Mac or lose his support, yet I found myself unable to pretend to share his nationalistic worldview and agenda" (s. 59).

Ett genomgående mantra i Falks juridiska filosofi är kritiken av *det westfaliska systemet* som grund för internationell rätt. *Westfalisk suveränitet*, eller *statlig suveränitet*, är en princip i internationell rätt som fastslår att varje stat har exklusiv suveränitet över sitt territorium. Principen ligger till grund för det moderna internationella systemet för suveräna stater och är förankrad i FN:s stadga, som säger att "ingenting ... får bemyndiga Förenta nationerna att ingripa i frågor som i huvudsak ligger inom någon stats inhemska jurisdiktion".

Falks kritik av den israeliska statens behandling av det palestinska folket är ett sådant exempel, som jag återkommer till.

Efter tre givande år – 1952-1955 – vid Yale ställdes Falk åter inför frågan vad han skulle göra härnäst. Han hade erbjudits ett ettårigt stipendium som *Fulbright Scholar* i Indien, vilket fått honom att ta tillbaka ett meriterande erbjudande att arbeta ett år hos den federala domaren Jack Weinstein i New York som hade ett grundmurat gott rykte. Planerna på ett år i Indien gick emellertid i stöpet så helt plötsligt visste han inte riktigt vad han skulle göra. I det läget fick han ett oväntat telefonsamtal från sin mentor Myres McDougal som undrade om han var intresserad av att vikariera ett år som lärare i internationell rätt vid *Ohio State College of Law*. Falk skriver: "I quickly accepted the offer of a temporary position at OSU, arriving in Columbus with an infant son, Chris, and the tricky domestic challenges arising from a collapsing marriage. My first wife, Rene, was so enamored of my father that she told me she would never agree to a divorce as long as he was alive" (s. 73).

Fadern dog i november 1956 och Rene återvände till Kanada med deras son. Falk skriver: "It was a friendly divorce, and I was dutiful and uncomplaining about sending support payments on a monthly basis and making annual and sometimes semi-annual visits" (s. 87).

Till sin förvåning trivdes Falk mycket bra som universitetslärare och såg det som ett framtida drömjobb. Han skriver:

What Ohio State offered, which I never found at Princeton (despite the high-density per capita brilliance), was a multi-disciplinary intellectual and social environment that valued friendship, nourished liberal and left critical thought and action, and facilitated permissive living when it came to erotic entanglements and recreational drugs/alcohol. I found my years in Columbus more professionally satisfying and fulfilling than anything that I had previously experienced" (s. 74).

Det var vid OSU som Falks politiska engagemang vaknade till liv. Han skriver: "Not long after coming to Columbus I came up against racism at the university in the form of housing discrimination against black students, who were denied convenient and affordable housing close to the campus, and forced to settle for inconvenient and inferior housing at higher rents." När han sedan upptäckte att flera av dessa bostäder ägdes av fakultetsmedlemmar, blev det för mycket för att han tiggande skulle kunna förbise den orättvisa behandling som de svarta studenterna utsattes för. Han och några vänner förberedde en juridisk process, men de behövde aldrig inleda den, eftersom ägarna backade och diskrimineringen upphörde (s. 76).

Efter några år vid OSU erhöll Falk ett ett-årigt stipendium från the *Ford Foundation* i ett program avsett att stödja "young law teachers" genom att finansiera ett års studier och forskning vid något av landets ledande universitet. Falk skriver:

Without much hesitation, making up for my decision to choose Yale over Harvard five years earlier, I sought affiliation with Harvard Law School. In part, it was an opportunity to satisfy my earlier yearning to live in Cambridge and get a taste of its celebrated cultural milieu. /.../ I decided to enroll in the doctoral program leading to a juridical science degree, the JSD. This program was geared to serve aspiring foreign and domestic academicians, especially those seeking to escape from law schools without national reputation. /.../ I was in residence at Harvard for only the 1958-59 academic year. I didn't manage to complete the dissertation until 1962, by then a member of the Princeton faculty, without tenure, and somewhat fearful of what would happen if my work was rejected at Harvard" (s. 90-91).

Det var i Cambridge han blev vän med den internationellt kände egyptiske folkrättsjuristen Georges Abi-Saab och Saul Mendlovitz. Detta betraktar Falk som "the most enduring part of my year at Harvard" (s. 99). Det var framför allt hans vänskap med Saul Mendlovitz och dennes deltagande i the *World Order Models Project* (WOMP) som blev av stor betydelse. Falk skriver: "In the 30 years following our Harvard shared experience, I collaborated with Saul on various world order projects, the most ambitious of which was the World Order Models Project, known as WOMP, and we had a friendship that was truly close, but with some rough edges of disagreement and rivalry" (s. 99-100). En stor skillnad var att Mendlovitz var en varm anhängare av etablerandet av en världsregering som en lösning på alla problem som sammanhänger med människans överlevnad. Falk delade inte denna entusiasm (se s. 375-380).

Efter ett år i Cambridge återvände Falk till Columbus och såg fram emot en framtid som lärare och forskare vid den juridiska fakulteten där. Men ödet ville annorlunda. Han fick en inbjudan från Princeton att tillbringa ett år vid the *Center of International Studies* – ett erbjudande som han knappast kunde tacka nej till. 1965 utsågs han till *Albert G. Milbank Professor of International Law and Practice*. Han gick i pension 2001 och har sedan 2002 varit forskningsprofessor vid *Orfalea Center for Global & International Studies* vid University of California, Santa Barbara. Han har fortsatt att skriva böcker, artiklar och har sedan november 2010 en egen blogg: *Global Justice in the 21 Century: commentary on global issues* (<https://richardfalk.org/>) där han kommenterar dagsaktuella frågor. Han har hållit föreläsningar över hela världen, varit gästprofessor vid flera universitet och innehaft flera betydelsefulla officiella uppdrag. Den 26 mars 2008 utsåg FN: s mänskliga rättighetsråd (UNHRC) Falk till en sexårsperiod som FN: s särskilda rapportör om "situationen för de mänskliga rättigheterna i de palestinska territorierna ockuperade sedan 1967".

Jag kontaktade Richard Falk för tio år sedan då jag var vid Russellarkiven i Kanada och forskade om *Russelltribunalen* som hölls i Stockholm i maj 1967 och i Roskilde i november samma år. Syftet med denna tribunal var att utifrån internationell rätt granska amerikanernas krigföring i Vietnam. Jag fann att han skrivit så många intressanta artiklar om Vietnamkriget, att jag föreslog att vi skulle publicera en samling av hans skrifter om Vietnamkriget och internationell rätt. Detta resulterade i *Revisiting the Vietnam War: Views and Interpretations of Richard Falk* (Cambridge University Press, 2018) med mig som redaktör och Curt Dahlgren som assisterande datakonsult.

Jag visste inte då att han hade ett särskilt förhållande till Sverige. Han hade bjudits in av Peter Wallensteen som från 1985 till 2012 var Dag Hammarskjöld professor i freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet som *Visiting Olof Palme Professor* för läsåret 1990-91, vilket enligt professor Wallensteen visade sig bli mycket givande, inte minst för doktoranderna och de unga forskarna.

Enligt Said Mahmoudi, som nu är professor i internationell rätt vid Stockholms universitet, blev Falk en god vän och deltog i den akademiska såväl som den allmänna kulturella och politiska diskussionen i Sverige. Professor Mahmoudi svarade på ett e-postmeddelande angående Falks status som internationell jurist i Sverige och skrev att Falk:

”...höll flera viktiga seminarier och föreläsningar under sin vistelse i Stockholm. Hans tid här sammanföll med den amerikanska invasionen av Kuwait för att driva tillbaka Saddam Hussein. Han höll ett föredrag om ämnet, vilket blev mycket väl mottaget. Jag tror inte att han är okänd i Sverige. Han publicerade flera viktiga artiklar i *Dagens Nyheter* vid den tiden. Bland de svenskar som arbetar med internationell rätt, internationella relationer och statsvetenskap är han en mycket känd forskare. Även internationellt respekteras han som en av de ledande amerikanska internationella advokaterna. Han var student och vän till den berömda Yale internationell lagprofessorn Myers S. McDougal, men är en av de få som tog ett kritiskt synsätt på den dominerande maktinspirerade amerikanska politiken i världen” (2016-10-17).

Ett vittnesbörd om uppskattningen av Falks meriter är att han 2006 utnämndes till hedersdoktor vid juridiska fakulteten vid Stockholms universitet.

Efter boken om Vietnamkriget har samarbetet med Falk fortsatt och resulterat i en bok om kärnvapen, ett ämne som ligger honom varmt om hjärtat. Med Curt Dahlgrens hjälp och mig som redaktör gav Cambridge University Press 2019 ut: *On Nuclear Weapons: Denuclearization, Demilitarization and Disarmament. Selected Writings of Richard Falk*.

Richard och hans fjärde fru – tjugo år yngre – Hilal Elver har besökt Lund vid ett par tillfällen de senaste åren. Hon är medlem i *Academic Council* i FN:s minst utvecklade länder och har varit FN:s särskilda rapportör om rätten till mat sedan 2014. Hon är också forskningsprofessor vid UC Santa Barbara och *Global Distinguished Fellow* vid *Resnick Food Law and Policy Center UCLA Law School*. Inga dåliga meriter. Hennes inflytande på Richard genomsyrar hela självbiografin och han skriver vackert om henne: “Having Hilal as my loving, imperfectly perfect, partner for the past 25 years is a blessing of blessings, unforeseen until it happened, yet I am proud that I recognized this way of consummating my life quest for love very soon after we met in that unplanned and unexpected encounter in Malta” (s 455). Han avslutar sin självbiografi:

I conclude with the fervent public hope that several revolutionary pathways traveled by citizen pilgrims will be more often and urgently chosen by my sisters and brothers throughout the world, and so widened in scope, extended in meaning, and deepened in

influence. We may not overcome but let us pledge, as an invisible global community, to die trying.

At the end, I feel able to claim in good faith, "I kept trying." And that is what my life was mostly about.

Richard Falks självbiografi är ärligt skriven, intressant och kan varmt rekommenderas.

Litteraturförteckning

Conner, Tom, 2014. *The Dreyfus Affair and the Rise of the French Public Intellectual*. North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers.

Falk, Richard, 1989. "Manifesting world order", i Kruzel & Rosenau, *Journeys Through World Politics*. Toronto: Lexington Books.

The New Haven School of International Law, tillgänglig på <https://www.oxfordbibliographies.com/>.

Salomon, Kim, 2020. *Jag anklagar...! De intellektuellas historia*. Stockholm: Natur & Kultur.